

Istoria învățămîntului

CELE MAI VECHI PERIODICE ALE DASCĂLILOR DE LA „SF. SAVA“: „MUZEUL NAȚIONAL“ ȘI „ROMÂNIA“

NICOLAE ISAR

Primul periodic al dascălilor de la „Sf. Sava“, care s-a făcut ecoul spiritului înaintat al școlii naționale întemeiată cu două decenii în urmă de Gh. Lazăr, a fost „Muzeul Național“, apărut în anii 1836—1838.

Primele numere, începînd cu nr. 1, din 5 februarie 1836, apar în limba română și franceză; apoi, începînd cu nr. 11, gazeta apare numai în limba română¹. În primul an de apariție, se tipăresc 41 de numere, într-un ritm aproape săptămînal, pînă în ianuarie 1837; anul al doilea de apariție cuprinde numai 12 numere, apărute lunar, după o scurtă întrerupere, din aprilie 1837 pînă în martie 1838. Întreruperea de cîteva luni, trecerea în al doilea an de apariție lunară a gazetei, apoi dispariția acesteia, cum vom vedea, își au explicația în primul rînd în condițiile materiale precare ale publicisticii epocii, numai elanul patriotic și sacrificiile materiale ale redactorilor făcînd posibilă apariția gazetei în primul an, cu unele întîrzieri, în ritmul săptămînal propus inițial.

Așa cum se menționa în articolul-program din primul număr, scopul gazetei era de a răspîndi în țară „cunoștințele de economie industrială cele mai potrivite pămîntului țării, să se ocupe în mod special de problemele agricole“². Totodată, gazeta își propunea, sesizînd însemnătatea pe care cunoașterea istoriei naționale, a cercetării arheologice, o avea în mișcarea de regenerare a neamului, să publice articole de „istorie naturală“, să se ocupe în mod special „de cercetările și observațiile făcute în Principate“. În aceste scopuri gazeta urma să întrețină o bogată corespondență în provincie prin „medici, profesori și alte persoane“. De asemenea, ea urma să cuprindă și rubrici de literatură națională și străină, de educație pedagogică și de informație asupra mersului învățăturilor, să fie pentru cititori, cum indica titlul ei, un adevărat „muzeu național“. În același articol-program, se dădeau interesante amănunte asupra deschiderii Muzeului de istorie naturală și antichități, sub îngrijirea marelui vornic Mihail Ghica, un muzeu al cărui nume coincidea în parte, și nu întîmplător, cu cel al gazetei.

---

¹ Vezi „Museu național“ I, 1836, nr. 11, din 22 aprilie, p. 41, unde, într-o notă, citim: „Mai mult de a treia parte din numărul abonaților au cerut să se facă redacția acestui jurnal numai în limba Rumânească, ca prin lipsirea tîlmăcirii franțozești să rămîie în cadrul acestei foi loc slobod pentru a se da articulelor ce se pun într-acest jurnal întindere și varietate“.

² Cf. „Museu național“, an. I, 1836, 5 feb. nr. 1, p. 1. Dăm în mod excepțional citatele din articolul-program după traducerea textului de limbă franceză, în exemplarul microfilmă de la Biblioteca Academiei R. S. România coloana cu textul în limba română fiind aproape invizibilă.

Trebuie spus că marea majoritate a articolelor se vor publica fără semnături, atît cele cu conținut economic și științific, cît și cele cu un conținut istoric și arheologic, literar sau pedagogic. Autorii lor vor fi mai ales dascălii Colegiului „Sf. Sava”: pentru partea economică și științifică, profesorii de matematică și științele naturale, ca P. Poenaru și alții, pentru partea umanistică, profesorii de istorie și literatură — ca Florian Aaron, Simion Marcovici și alții —, deși o asemenea împărțire a sarcinilor nu este o regulă strictă. De asemenea, gazeta va avea pentru diferite rubrici și o serie de colaboratori din afară — inclusiv din alte provincii românești — dar marea majoritate a articolelor aparțin dascălilor, prin aceasta, ca și prin spiritul ei, gazeta fiind opera Colegiului „Sf. Sava” — prima din seria gazetelor aparținînd acestei importante instituții de cultură din epoca pașoptistă, cu un rol atît de remarcabil în mișcarea de renaștere politică și socială a poporului român în prima jumătate a secolului al XIX-lea.

Pledînd pentru dezvoltarea economică a țărilor române, gazeta își propune să dea informații cu caracter practic, mai ales în interesul dezvoltării agriculturii. În rubrica „Agricultura”, prin numeroase articole de popularizare științifică, se dau sfaturi, care se vor utile nu numai pentru stăpînii de moșii, ci și pentru țărani: privind mai buna lucrare a pămîntului, dezvoltarea albinăritului, creșterea duzilor, economia casnică etc. În corelație cu desfășurarea anotimpului, de pildă, se informau cititorii, în nr. 7, la această rubrică, despre „lucrări ce trebuie să se facă într-această lună martie”; un întreg număr al gazetei, urmînd seria altor articole cu această temă, era destinat articolului „Bogatele ciștiguri ce ar putea avea pe fieșcare ani proprietarii de moșie... dacă ar sădi duzi pentru prăsirea gîndacilor de mătase”³.

Se dau pentru cititori informații din diferite domenii ale științei, se popularizează unele descoperiri științifice: despre climă și atmosferă⁴, despre puțuri arteziene, despre însemnătatea apelor termale⁵, despre mașinile cu aburi și vapoare cu aburi⁶. Importante sînt mai ales comentariile pe care autorii le fac pe marginea unor asemenea articole. Iată cum se comenta într-un astfel de articol, de pildă, *Plutirea cu aburi pe Dunăre*, însemnătatea acestei descoperiri, de mai multă vreme folosită în Europa: „Plutirea aburilor, întrebuițată la feluri de mașini — citim aici — este în veacul de acum mijlocul cel mai energic pentru întinderea civilizației peste tot pămîntul. Prin mașinile de aburi, înlesnindu-se prețurile produselor manufacturate, tot omul se poate împărtași de ele, prin aceleași mașini iarăși apropiindu-se legăturile deosebitelor țări, oamenii de deosebite neamuri vor da mîna unul cu altul, se vor potrivi în idei, în obiceiuri, și, prin urmare, și în interese”. Punînd pe un plan mai general problema acestei corelații între știință și mersul civilizației umane, articolele de popularizare științifică,

³ Cf. „Museu național” I, 1837, nr. 40 din 20 ianuarie, p. 157—160. Articolul, ca și cele anterioare cu același subiect sînt nesemnate, dar ele aparțin — ca și altele din această sferă — mai mult ca sigur lui Petru Poenaru, care va relua seria lor, în viitor, de data aceasta sub semnătură, în „Învățătorul satului”.

⁴ Vezi, de pildă, articolele „Semne pronostice ce dau instrumentele pentru schimbarea vremii” și „Semne pronostice ce se pot lua din atmosferă”, din nr. 19 și 11, din anul 1836.

⁵ Vezi, de pildă, articolul „Cercetare geologică asupra izvoarelor termale”, nr. 12, din anul 1836.

⁶ Vezi „Museu național” I, 1836, nr. 17, p. 67.

în majoritatea lor, sînt axate pe ideea consecințelor imediate pe care cunoștințele științifice le au asupra vieții oamenilor. Ideea o găsim afirmată într-un articol, semnificativ intitulat, *Despre științele naturale privite despre a lor întrebuințare*⁷, dar și în numeroase alte articole cu titluri mai puțin semnificative.

Prin această parte de informație științifică și economică, *Gazeta* se afirmă la această dată ca o pledoarie veritabilă a autorilor ei — a dascălilor de la „Sf. Sava” în primul rînd —, pe de o parte, pentru progresul economic al societății românești, pe de alta, ca o pledoarie pentru progresul științei, împotriva obscurantismului și misticismului. Acest ultim sens al gazetei era afirmat deschis, între altele, în articolele semnificativ intitulate: *Influența neștiinței și a lumînilor*⁸ sau *Foloasele învățătorei asupra neștiinței*⁹. În spirit iluminist — în tradiția iluministă a școlii naționale întemeiată de Lazăr — în asemenea articole se pleda într-o manieră critică pentru răspîndirea învățăturii în mase, pentru înlăturarea vechilor mentalități care puneau starea și rangul înaintea meritului științei. În primul dintre aceste articole, se scria: „Toate vremile de neștiință au fost vremi de sălbăticie și de cumplire. Vremi de mari înșelăciuni cari amăgesc noroadele”; și referindu-se la „cetele de privilegiați compuse de oameni fără înțelegere și barbarie”, care, în trecutul nu prea îndepărtat, opunindu-se glasului obștesc de bine, căzuseră victima propriei lor ignoranțe, autorul, nesemnat, încheia patetic: „O, voi, care goniți luminile, priviți într-această cadră grozavul chip al neștiinței!”. Iar în al doilea articol, indicat mai sus, autorul, scria: „Nașterea, starea și rangul nu numai nu scapă pe cineva de osteneala de a învăța, ci înlesnirile aceste strălucite pun o îndatorire neapărată pentru a se lumina cu învățătura...”

Dar apelul la luminare, la răspîndirea învățăturilor, așa cum vom vedea, e formulat cu și mai mare pregnanță de către dascălii de la „Sf. Sava” la rubricile din partea umanistică a gazetei, mai ales în strînsă legătură cu apelul la redeschtere națională, cu chemarea lansată contemporanilor pentru cunoașterea trecutului istoric al neamului, pentru cultivarea limbii naționale, pentru promovarea școlii și literaturii naționale.

Așa cum anticipa și articolul-program, *gazeta* a oferit un larg spațiu articolelor cu caracter istoric. Interesul pentru cunoașterea trecutului istoric era afirmat din primul număr în articolul *Suveniruri istorice și arheologice asupra României* semnat de V. Bl., adică, aproape sigur, V. Blaramberg. „Interesul ce însuflă nația rumânească, stăpîna unei țări atît de bogate, ...care odinioară a fost coperinderea cea favorită a vechilor romani, iar acum se bucură de fericire în noul său period de civilizație și de înaintare; acest interes — scrie autorul —, m-a îndemnat, chiar de la începutul aceștii foi literale, să mă folosesc de cel dintîi prilej ajutător ca să public această repede ideie asupra României”¹⁰. Discutînd aici originea daco-romanică a poporului nostru, în numerele următoare, autorul descrie ruinele antice de la Turnu Severin, Caracal, Celei și Turnu¹¹ și desprinde semnificația lor istorică.

⁷ *Ibidem*, nr. 15.

⁸ în nr. 15 din anul 1836.

⁹ Cf. „*Museu național*” I, 1836, nr. 8, p. 32.

¹⁰ Cf. „*Museu național*” I, 1836, nr. 1, p. 2.

¹¹ Cf. *Ibidem*, nr. 4, p. 14—15; nr. 7, p. 27—28; nr. 9, p. 34—36.

Revine și acestei publicații meritul de a atrage atenția, printre primele în epocă, asupra însemnătății istoriei strămoșilor noștri daci. Într-un editorial, din numărul pe luna mai 1837, afirmând ideea unității naționale, că românii de la acea dată, aflători în diferite provincii — Țara Românească, Moldova, Transilvania, Bucovina și altele — alcătuiau cu toții „nația română”, care era moștenitoarea teritoriului vechii Dacii, autorul, nesemnat, scria, ceea ce astăzi se admite în mod curent: „Istoria Dacilor este începutul istoriei Românilor; și este atât de interesantă pentru oricare Român, încât cine v/re/a să cunoască istoria Românilor, trebuie să cunoască mai întâi istoria Daciei”¹².

Afirmând spiritul de obiectivitate științifică, propriu istoricului modern, propunându-și să adune știri nepărtinitoare rămase atât de la scriitorii greci cât și de la cei romani, autorul spera să demonstreze pe baza lor că strămoșii daci „n-au fost așa de barbari după /cum/ se zugrăvesc de scriitorii vechi”¹³. Și autorul se referă în articolul său la cetățile dacice, la cultura materială și spirituală a acestora, la limba dacilor — din care observă că se moșteneau cuvinte —, la exilul lui Ovidiu, la unii dintre conducătorii care l-au precedat pe Decebal, în sfârșit, la luptele dintre daci și romani, sub Decebal și Traian. Aceluiași autor, nesemnat, probabil Fl. Aaron, îi aparțin, se pare, și interesantele comentarii dintr-un alt număr al publicației, privitoare la personalitatea lui Vlad Țepeș, cum scrie autorul, domnul care „cu toată cruzimea sa, a fost un patriot adevărat și un prinț viteaz”¹⁴.

Apariția cărții de istorie a lui Fl. Aaron, care deschidea seria lucrărilor de istorie națională cu caracter militant din epoca pașoptistă — premergând lucrărilor lui Kogălniceanu și Bălcescu —, prilejuia unuia dintre principalii redactori ai gazetei, Simion Marcovici, un amplu și interesant comentariu istoric — de data aceasta sub semnătură —, un comentariu însoțit de îndemnul patriotic, adresat cititorilor gazetei, pentru cunoașterea istoriei patriei. „Acum dar — citim aici — când toate au început a lua un zbor spre desăvârșire și sentimentul național a reînviat; acum a venit vremea să întoarcem privirea noastră și înapoi, și să ne întrebăm mai cu dinadinsul cine sintem, de unde ne tragem, cu ce s-au însemnat veacurile trecute”¹⁵. Din acest comentariu, merită reținută, de asemenea chemarea adresată de Marcovici — cu aproape un deceniu înainte de Bălcescu — pentru adunarea și editarea izvoarelor istoriei naționale. „Acum este vremea — scrie el — să adunăm manuscriptele și cărțile ce s-au scris rumânești, pentru noi să le obținem în limba noastră, să le consultăm, să alegem dintr-însele ca albina din flori, și să înlesnim mijloacele de a se compune cu vreme istoria națională pe temelii adevărate, cercetate și primite de o critică nepărtinitoare”¹⁶. Apreciind istoria lui Fl. Aaron, din care apăruseră două fascicule, ca o sinteză izbutită, dar numai ca un început, ca o „idee repede”, cum îi spunea și titlul, Simion Marcovici aprecia — aceasta, la 1837—, că efortul realizării adevăratei istorii naționale nu putea fi decât colectiv, și în acest sens propunea constituirea unui fond special destinat tipăririi izvoarelor și scrierilor

¹² Cf. „Museu național”, II, 1837, nr. 2, p. 9.

¹³ *Ibidem*, p. 11.

¹⁴ *Ibidem*, nr. 3, p. 25.

¹⁵ Cf. „Museu național”, II, 1837, p. 48.

¹⁶ *Ibidem*.

de istorie națională, prin instituirea unui comitet și inițierea unei liste de subscriitori care să permită începutul, prin tipărirea măcar a două-trei volume pe an.

O altă importantă serie de articole și de note din paginile gazetei sînt cele legate de problemele școlii și educației. Publicație a principalei instituții de învățămînt din țară, Colegiul „Sf. Sava“, în ea au apărut, între altele, de pildă, programa învățăturilor din colegiu, cu dascălii lor¹⁷, dări de seamă asupra situației colegiului și a școlilor din județe, la finele anului școlar, relatări privind festivitățile școlare, listele premianților, etc. Astfel, în nr. 21 din anul 1836, în darea de seamă anuală se relatează că în Țara Românească la sfîrșitul anului școlar 1835—1836 se numărau 3.141 școlari, în școlile publice, din care: 1.619 în școlile începătoare de la județe, 337 în școlile Craiovei, 320 în școlile începătoare din București, 865 în Colegiul „Sf. Sava“¹⁸. De asemenea se publică aici cuvîntările rostite la „Sf. Sava“ sau la școlile din județe, cu prilejul încheierii anului școlar sau cu alte prilejuri. Aceste cuvîntări au o valoare deosebită nu numai pentru sublinierea concepției autorilor, dar și pentru că întregesc într-un fel profilul spiritual al gazetei în care se publică. Între altele, cuvîntul lui Simion Marcovici, prilejuit de sfîrșitul anului școlar 1836/1837, semnificativ intitulat *Civilizația*, publicat în această gazetă¹⁹, a devenit astfel un articol social-politic valoros²⁰, unul dintre acele texte sintetizînd într-o oarecare măsură ideile înaintate ale dascălului.

Pe lîngă cuvîntările lui Simion Marcovici²¹, o valoare deosebită au cuvîntările lui Petrache Poenaru între care unele s-au publicat și în această gazetă²², și care au fost semnalate de multă vreme în istoriografia noastră²³. Și alte cuvîntări publicate aici, de pildă aparținînd lui Gavril Munteanu, profesorul Seminarului de la Buzău²⁴, lui Ioan Maioreșcu, inspectorul școlilor craiovene²⁵, profesorul D. Jianu, de la Cîmpulung²⁶, episcopului de la Argeș, Ilarion²⁷, și chiar unele cuvîntări funebre, la moartea unor dascăli²⁸, alcătuiesc texte de un remarcabil interes în paginile acestei gazete.

Din această categorie de materiale, interesante sînt și unele schițe de istorie a învățămîntului, ca, de pildă, *Idee repede la istoria școalelor și a creșterii tinerimei de toate națiunile atît vechi cît și nouă*, nesemnat, publicat în mai multe

¹⁷ Vezi „Museu național“ I, 1836, nr. 18 din 10 iunie, p. 69—72: „Programă de cursul învățăturilor ce s-au urmat în Colegiul Sf. Sava de la Iunie întîi 1835 pînă acum, și de regula după care au a se urma eczamenele publice într-acest Colegiu“.

¹⁸ Cf. „Museu național“, I, 1836, nr. 21, p. 82.

¹⁹ Vezi „Museu național“, II, 1837, nr. 4 din luna iulie, p. 31—36.

²⁰ Acest eseu a fost reprodus în parte în antologia *Gîndirea românească din epoca pașoptistă*, Edit. pentru literatură, București, 1968, vol. II, p. 237—239 (elaborată de P. Cornea și M. Zamfir).

²¹ Mai vezi, între altele, și cuvîntul său la Palat, cu prilejul tradiționalei ceremonii din ziua de Paști, în „Museu național“, II, 1837, nr. 2, p. 19—20.

²² *Ibidem*, nr. 5, p. 38—41.

²³ Vezi V. A. Urechia, *Istoria școalelor* t. I—II, 1892; t. IV, 1901.

²⁴ Vezi „Museu național“, I, 1836, nr. 28, p. 109—112.

²⁵ *Ibidem*, II, 1837, nr. 9, p. 69—74.

²⁶ *Ibidem*, I, 1836, nr. 31, p. 121—122.

²⁷ *Ibidem*, I, 1836, nr. 4, p. 16, și supliment la acest număr, p. 1—2.

²⁸ De pildă, la moartea profesorului Matei Sinai de la învățături începătoare ale Colegiului „Sf. Sava“, în „Museu național“, II, 1837, nr. 3, p. 26—27.

numere ale gazetei²⁹. Dar mai ales merită să fie semnalate aici articolele pe teme de educație școlară și de familie, legate, bineînțeles, de preocupările moralizatoare, prin esența lor, ale dascălilor-redactori, ca și ale gazetei însăși. Într-un remarcabil articol, cu titlul *Educația*, tema aceasta se tratează în strinsă legătură cu caracterul democratic al școlii și culturii, cu îndemnul de a răspîndi luminile în rîndurile maselor largi ale poporului. „Iubitorii de oameni — citim aici — trebuie să caute a închide între toate clasele de oameni învățăturile trebuincioase. Știința nu trebuie să fie monopol”³⁰. Într-un alt articol, intitulat *Băgări de seamă asupra educației*, nesemnlat, ca și cel anterior, critica lipsei de educație îi vizează direct pe privilegiați, cînd se scrie: „Cei mari nu sînt îndestul de pătrunși de acest adevăr (n.n., al necesității educației), ci socotesc că cu o naștere înaltă și cu bogăție, sînt apărați de a se strădui să se facă vrednici de cinste și să se înpodobească cu științe trebuincioase în societate: iată pentru ce la unii pisma se unește cu ura și cu defăimarea”³¹. Autorul articolului, conferind religiei, cum o cerea mentalitatea epocii, un rol important în educația școlară, adăuga acestui temei și altele: „să însufle /dascălul/ — scria el — dorirea de a se face trebuincios patriei sale, a se deosebi prin o lucrare folositoare obștii și a iubi slava ce rezultază din fapte bune”³². Alte articole abordează tema educației femeilor, a rolului lor în familie, în educația copiilor și a tineretului³³.

O serie de cîteva articole din gazetă privesc un alt domeniu de mare interes în epocă, acela al dezbaterilor privind modalitatea de cultivare a limbii naționale. Este vorba în primul rînd de reproducerea aici a *Corespondenței între doi Rumâni*³⁴, făcînd obiectul cunoscutei polemici dintre I. Eliade și C. Negruzzi, în chestiunea ortografiei limbii române³⁵. Că o asemenea discuție îi interesea în mod deosebit și pe redactorii gazetei, o mărturisea, între altele, jurnalul Eforiei Școlilor din Țara Românească, publicat într-un număr anterior, prin care se înființa un „comitet literal”, căruia i se indica o misiune precisă: „să se ocupeze a cerceta cu deamăruntul duhul limbei și lipsele (sic!) ce are, și a îndeplini aceste lipse prin introduceri sau construcții de ziceri și de fraze rezemate pe reguli gramaticești și potrivite cît va putea mai mult cu însușirea limbii rumânești”³⁶. Comitetul instituit de Eforie, alcătuit din P. Poenaru, S. Marcovici, G. Ioanid, I. Pop și Fl. Aaron, urma să aleagă prin vot pe membrii Societății literare care se preconiza, prezident al ei urmînd a se socoti Eforia în-

²⁹ Cf. „Museum național”, II, 1837, de la nr. 1 la nr. 7.

³⁰ Cf. „Museum național”, I, 1836, nr. 10, p. 38.

³¹ *Ibidem*, nr. 38, p. 148.

³² *Ibidem*, p. 150.

³³ Vezi, de pildă, articolele: *Pentru educația femeilor* (*ibidem*, nr. 14, p. 54—55); *Pentru creșterea copiilor* (*ibidem*, nr. 19, p. 74); *Tinărul* („Museum național”, II, 1137, nr. 8, p. 64—68).

³⁴ Vezi *Corespondența între doi Rumâni, unul din Țara Românească și altul din Moldova*, în „Museum național”, I, 1836, nr. 36, p. 141—144; nr. 37, p. 145—148 și supliment la acest număr.

³⁵ Vezi asupra acestei polemici și Marta Anineanu, *Un contract editorial și o corespondență literară între Vasile Pogor și Eliade Rădulescu*, în „Studii și cercetări de bibliologie”, Editura Academiei, vol. V, 1963, p. 278.

³⁶ Cf. „Museum național”, I, 1836, nr. 34, p. 135.

săși, iar locțiitor, directorul școalelor, P. Poenaru, așa cum rezultă din statutele publicate în același număr al gazetei, adică „reguli după care au a se urma lucrările Societății literale”³⁷. Dacă acest prim-proiect de constituire a Societății³⁸ — a ceea ce avea să fie mai târziu, la 1866, Societatea Literară, iar apoi, Academia Română³⁹ —, rămânea numai în această fază, nu este mai puțin adevărat că interesul dascălilor de la „Sf. Sava”, precum și al gazetei la care ne referim, pentru problemele cultivării limbii naționale, merită să fie din plin relevat.

În sfârșit, sub raportul preocupărilor literare ale gazetei, sînt de semnalat mai ales o serie de traduceri din literatura universală, franceză în primul rînd, producția beletristică autohtonă publicată aici fiind, în general, mai redusă și de valoare îndoielnică. Majoritatea textelor traduse aparțin literaturii de caracter moralizator, precum sînt, de pildă, cele aparținînd lui Benjamin Franklin⁴⁰.

Cu un asemenea conținut progresist, această gazetă a fost, după „Curierul românesc” al lui Ion Eliade Rădulescu și „Albina Românească” a lui Gh. Asachi, cea de a treia importantă publicație din Principate; începînd să apară cu doi ani înainte de apariția „Gazetei Transilvaniei” a lui Gh. Barițiu, tot cu doi ani înainte de apariția unei alte importante publicații a acelorași dascăli de la „Sf. Sava”, „România”, cu un titlu semnificativ pentru idealul unității naționale în slujba căruia era pusă, — căci „Muzeul național” se voia un muzeu al tuturor românilor, din toate provinciile locuite de români —, această gazetă se înscrie în seria publicațiilor premergătoare revoluției de la 1848, care, în ciuda opreliștilor vremii, au cultivat ideile de unitate și libertate națională, de progres social ale poporului român.

*

Cea de a doua importantă publicație, operă colectivă a dascălilor de la „Sf. Sava”, a fost cotidianul „România”, primul cotidian românesc, apărut la începutul anului 1838, primul periodic din publicistica românească purtînd numele statului național român, a cărui constituire o anticipa. Este vorba de un important organ de presă care a făcut în istoriografia noastră obiectul unor analize speciale⁴¹, motiv pentru care ne vom opri foarte pe scurt asupra lui.

Anunțat la sfârșitul anului 1837, într-un număr de probă, numărul 1 al ziarului apare la 1 ianuarie 1838, cu indicația că urma să iasă zilnic, afară de duminică, așa cum se va și întîmpla, pe parcursul duratei unui singur an, — 1838 —, în care a apărut. Era înainte de toate un jurnal de informare politică, care își propunea în cele patru pagini ale sale să țină pe cititori la curent cu ultimele

³⁷ *Ibidem*, p. 135—136, precum și suplimentul la acest număr.

³⁸ Ideea constituirii acestei Societăți era și mai veche. O intuiuse, de pildă, și Dinicu Golescu, dar la un proiect propriu-zis, adică cu rosturi bine definite și statute, se ajunge acum.

³⁹ Pentru acest moment și antecedentele sale, vezi Dan Berindei, *Inființarea Societății Literare (Academice) și sesiunea ei din 1867*, în „Studii”, IX, nr. 5/1956.

⁴⁰ Vezi ca atare, *Meșteșugul de a fi cineva și fericit sau știința bunului* Richard, scrisă de Franklin („Muzeu național” I, 1836, nr. 19, p. 68—69); sau *Oarecari aduceri aminte din Biografia lui Benjamin Franklin (Ibidem, nr. 22, p. 86—88)*.

⁴¹ Vezi V. Netea, „România” — primul cotidian al poporului român, în „Studii. Revistă de istorie”, XIX, 1966, nr. 1, p. 47—58.

evenimente politice survenite în țară și peste hotare. Cel mai cuprinzător spațiu era acordat știrilor externe, din țările europene, dar și din alte continente; accentul era pus pe țările vest-europene, Franța, Anglia, Italia, Țările Iberice, fără a pierde însă din vedere tabloul general al evenimentelor europene și al celor extra-europene. Deosebit de importante și semnificative pentru spiritul patriotic-național al gazetei și redactorilor săi sînt știrile care se referă la Transilvania, la alte provincii locuite de români, inserate în rubricile destinate știrilor externe.

La rubrica „Țara Românească”, uneori enunțată sub titlul de „București”, apar în primul rînd știrile interesînd situația școlilor: rapoarte, festivități, cuvîntări școlare. Alte două rubrici, de „Înștiințări” și „Variatăți”, lărgesc cadrul de interes al cotidianului în afara sferei politice. Se publică inclusiv în asemenea rubrici, și articole cu conținut științific, mai ales economic, unele din ele datorate lui Petrace Poenaru, ca, de pildă. *Știința inginerescă*⁴² sau *Bogăția națională*,⁴³ acesta din urmă, cum s-a arătat, cu idei deosebit de importante pentru istoria gândirii economice din România din secolul trecut⁴⁴. Redactorii încearcă să lărgescă interesul cititorilor, rezervînd un oarecare spațiu și literaturii naționale, între altele, publicînd aici, cum s-a remarcat, unele din versurile poetului Grigore Alexandrescu.

Așa cum a arătat istoricul Vasile Netea, apariția ziarului la începutul anului 1838, precum și conținutul său, se integrează semnificativ în contextul istoric al momentului, care releva cu pregnanță, pe de o parte, etapa superioară în care intra procesul de afirmare a conștiinței naționale a românilor — marcată, printre altele, de mișcarea condusă de Ioan Cîmpineanu —, pe de alta, interesul crescînd al presei europene, al mișcării democratice europene, pentru Țările Române, și totodată ecoul pe care acest interes putea să-l aibă, la rîndul său, în publicistica românească, „România”, între altele, făcîndu-se, prin rubricile sale, mediatorul acestui reciproc interes.

Dintre cei doi redactori ai gazetei Fl. Aaron și G. Hill, ca autori înșiși ai unei bune părți a gazetei, rolul cel mai important a revenit lui Fl. Aaron. Aici, într-un supliment al „României”, a publicat cel din urmă excursul său în istoria națională a românilor⁴⁵, sintetizînd în mod remarcabil ideile manualului său, cărora le adăuga un suflu patriotic de o mare elocvență și o concepție mai clară privind sensul progresiv al dezvoltării noastre istorice, anunțînd în această privință tezele lui N. Bălcescu. „Mii de revoluții — citim în partea de început a „Cuvîntului” publicat aici —, au zguduit Țara Românească amenințînd-o că vor să o cotopească; întîmplări nenumărate au năpădit cu furie pe Români înfricoșîndu-i că vor să le desființeze naționalitatea și să-i șteargă din numărul celorlalte nații. Cu toate acestea, Românii cu mîndrie pot a-și ridica capul înaintea veacurilor trecute, a revoluțiilor și întîmplărilor, ce i-au izbit, și cu un glas triumfător pot să zică: noi tot sîntem!”. Și mai departe, subliniind caracterul ineluctabil al progresului, el scrie, că aceste „revoluții și întîmplări” din trecutul

⁴² Cf. „România”, 1838, nr. 72 din 25 martie, p. 286—288.

⁴³ *Ibidem*, nr. 109, 110, 111.

⁴⁴ Cf. V. Netea, *loc. cit.*, p. 55.

⁴⁵ Vezi „Cuvîntul ce s-a zis de D. Medelnicerul Fl. Aaron, vițe-Directorul Colegiului Național și Profesorul de Istoria Generală”, în „România”, 1, 1838, supliment la nr. 180, p. 2—17.

istoric „au schimbat pe Români mult și foarte mult, încît de s-ar scula din mormînt vreun strămoș al lor din vremile vechi, abia ar cunoaște pe strănepoții săi și țara lor în care ei lăcuiesc. Astfel e legea cea veșnică a lumii ca să nu rămîie nimic întrînsa după cum a fost; astfel a fost și soarta Românilor ca să se schimbe și să se prefacă neconținut, încît să nu mai semene cu Românii de demult“⁴⁶.

Cotidianul a avut o viață scurtă, de numai un an, încetînd, cum încetase și „Muzeul național“, așa cum vor înceta și alte publicații, datorită condițiilor materiale precare ale epocii, redactorii înșiși mărturisind sacrificiile pe care ei au trebuit să le facă pentru reușita experienței de apariție a acestui prim-cotidian fie și numai în cursul unui singur an. În ultimul număr al ziarului, din 31 decembrie 1838, apărut în chenar negru, prin care redactorii, afirmîndu-și mîhnirea pentru încetarea gazetei, își mărturiseau totodată satisfacția, fie și numai pentru acest singur an de apariție, „că au fost norociți de a putea ajunge pînă la sfîrșitul anului, fără a avea altă mulțumire, decît aceea că s-au ținut de hotărîrea lor, și că și-au împlinit îndatoririle“⁴⁷.

Prin conținutul său progresist, prin spiritul patriotic și militant în care a fost redactat, prin stilul și limba folosite⁴⁸, acest prim-cotidian din istoria presei românești, așa cum s-a spus, „reprezintă cea mai îndrăzneată și cea mai viguroasă realizare a presei române politice anterioare anului 1848“⁴⁹. El își merită, de asemenea, pe deplin, caracterizarea pe care i-o făcea N. Iorga: „Multă vreme poporul nostru — scria marele învățat — nu era să aibă nicăiri o foaie în aceste condiții de apariție și cu un material la alegerea căruia să se fi cheltuit atîta pătrundere critică și atîta îngrijire morală“⁵⁰.

⁴⁶ *Ibidem*, p. 2.

⁴⁷ Cf. „România“ nr. 302 din 31 decembrie 1838, p. 1006—1007.

⁴⁸ Vezi în acest sens Gh. Bulgăr, *O contribuție la dezvoltarea stilului nostru publicistic: „România“, primul nostru cotidian (1838)*, în „Limbă și literatură“, București, 1960.

⁴⁹ Cf. V. Netea, *loc. cit.*, p. 57.

⁵⁰ Cf. N. Iorga, *Istoria presei românești de la primele începuturi pînă la 1916*, București, 1922, p. 58.